

บทที่ 3

การเปลี่ยนแปลงแบบแผนการผลิตของทุเรียนในประเทศไทย

ประวัติความเป็นมาของการปลูกทุเรียนในประเทศไทย

ทุเรียน (Durian) มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Durio zibethinus* Murr อยู่ในวงศ์ (Family) Bombacaceae มีแหล่งกำเนิดในสุมาตรา มีรายงานว่าคนไทยบริโภคทุเรียนมาไม่น้อยกว่า 300 ปีแล้ว สกุล *Durio* นั้นมีอยู่ 41 species โดยอยู่ในสุมาตรา 7 ชนิด บอร์เนียว 19 ชนิด มาลายา 11 ชนิด ไทย พม่า ศรีลังกา และฟิลิปปินส์ ประเทศละ 1 ชนิด แต่หลักฐานของกรมป่าไม้รายงานว่าพบสกุล *Durio* ในประเทศไทยจำนวน 4 ชนิด คือ ทุเรียนปลูก (*D. zibethinus* Murr.) ทุเรียนดอน (*D. malaccensis* Planch ex. Mast.) ทุเรียนนก [*D. griffithii* (Mast.) Bakh.] และทุเรียนป่า (*D. pinanginan* Ridley) (กรมวิชาการเกษตร, 2547)

ในส่วนของ พระยาแพทย์พงศาวิสุทธาธิบดี (สุน์ สุนทรเวช) กล่าวว่าทุเรียนได้แพร่กระจายจากจังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2318 โดยประมาณ และได้ขยายมาถึงกรุงเทพฯ โดยพบว่ามีการทำสวนทุเรียนในตำบลบางกร่าง คลองบางกอกน้อยตอนใน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2397 ในระยะต้นเป็นการขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด และพัฒนามาเป็นการปลูกด้วยกิ่งตอนจากพันธุ์ดี 3 พันธุ์ คือ อีบาดทองสุข และการะเกตุ ทำให้เกิดทุเรียนลูกผสมขึ้นมากมาย (ดีพร้อม, 2535)

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันมีทุเรียนเพียงไม่กี่พันธุ์เท่านั้นที่ได้รับความนิยมในท้องตลาด เช่น หมอนทอง ชะนี ก้านยาว กระดุมทอง เกษตรกรจึงตัดโค่นทุเรียนพันธุ์อื่นๆ ที่มีอยู่ในสวนของตน และปลูกเฉพาะพันธุ์ที่ตลาดต้องการ นับเป็นการสูญเสียแหล่งพันธุกรรมของทุเรียนที่มีอยู่มากมาย ศูนย์วิจัยพืชสวนจันทบุรี กรมวิชาการเกษตรได้ตระหนักถึงความสำคัญในการอนุรักษ์พันธุกรรมของทุเรียนไว้ จึงได้มีการเก็บรักษาพันธุ์ทุเรียนเหล่านี้ไว้ในแปลงรวบรวมพันธุ์ที่ศูนย์วิจัยพืชสวนจันทบุรี โดยมีทั้งสิ้นประมาณ 100 พันธุ์ เพื่อใช้เป็นฐานพันธุกรรมสำหรับการปรับปรุงพันธุ์ทุเรียนในอนาคต (กรมวิชาการเกษตร, 2547)

พันธุ์ทุเรียน

ทุเรียนที่พบในประเทศไทยนั้นมีจำนวนมากกว่า 200 พันธุ์ แต่พันธุ์ที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจและได้รับการส่งเสริมให้ปลูกเพื่อการค้ามีเพียง 4 พันธุ์ ได้แก่

1. พันธุ์หมอนทอง เป็นทุเรียนที่ผู้บริโภคนิยมมาก ลักษณะลำต้นสูงใหญ่ ทรงกรวยคว่ำ ลักษณะผลยาวและใหญ่ น้ำหนักประมาณ 2.5-5 กิโลกรัม ขั้วใหญ่ ก้นผลแหลม หนามห่าง เมล็ดลีบเป็นส่วนใหญ่ เนื้อหนาสีเหลืองไม่เข้มจัด รสหวานมันพอเหมาะ กลิ่นไม่รุนแรงเท่ากับพันธุ์อื่นๆ เมื่อสุกเต็มที่แล้วสามารถเก็บไว้ได้นานกว่าพันธุ์อื่นๆ โดยที่เนื้อยังแข็งแห้ง เป็นทุเรียนที่มีปริมาณเนื้อมากที่สุด คุณภาพเนื้อเหมาะสมสำหรับการแปรรูป เช่น กวน แฉ่แข็ง เป็นต้น หมอนทองเป็นพันธุ์ที่ได้รับความนิยมปลูกกันมากในจังหวัดทางภาคตะวันออกและใต้

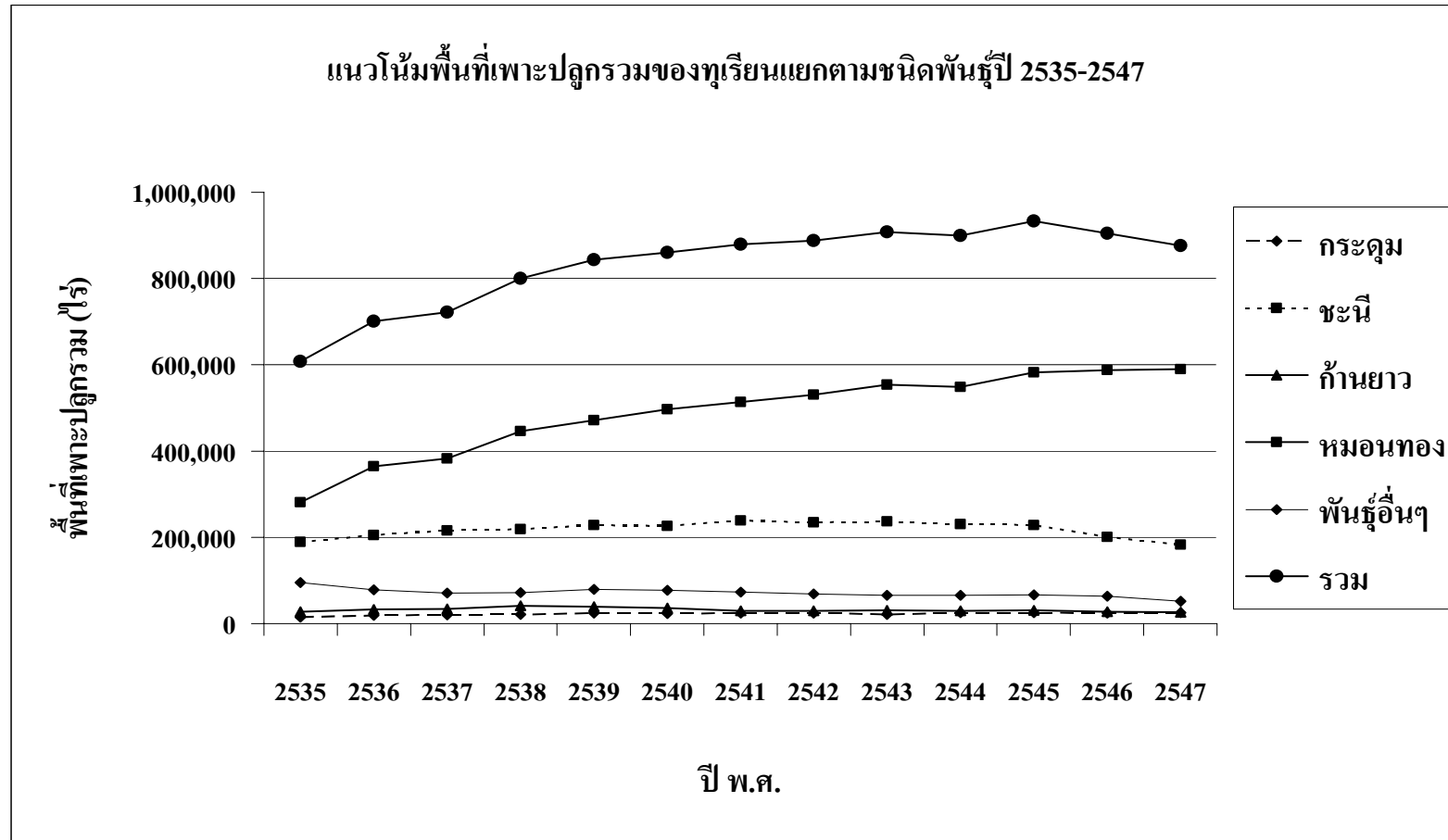
2. พันธุ์ชะนี เป็นพันธุ์ทุเรียนในตระกูลตวง มีคุณภาพดีเป็นที่นิยมทั่วไปของผู้บริโภค เจริญเติบโตรวดเร็ว และง่ายต่อการบำรุงรักษา ให้ผลผลิตจำนวนมากและติดผลทุกปี ลักษณะผลค่อนข้างยาวใหญ่ ตรงกลางป่อง ก้นผลป้าน ส่วนขั้วเรียว ขนาดพูไม่สม่ำเสมอ หนามค่อนข้างใหญ่ น้ำหนักผลประมาณ 2-3 กิโลกรัม เนื้อละเอียดและเหนียวปานกลาง เมื่อสุกมีสีเหลืองเข้ม การสุกของเนื้อในผลเดียวกันค่อนข้างสม่ำเสมอ กลิ่นค่อนข้างแรง รสหวานมัน ทนทานต่อโรคโคนเน่ารากเน่าได้ดี

3. พันธุ์ก้านยาว เป็นพันธุ์ที่ดูแลรักษายาก ไม่ติดผลทุกปี ลักษณะผลกลมได้สัดส่วน ก้านผลยาวกว่าพันธุ์อื่นๆ หนามค่อนข้างถี่ และเล็กสม่ำเสมอทั้งผล เนื้อละเอียด เหนียว เส้นใยของเนื้อน้อย สภาพเนื้อเมื่อสุกคงรูปน่ารับประทาน งอมแล้วเนื้อไม่แฉะ สีเนื้อสม่ำเสมอ

4. พันธุ์กระดุม เป็นทุเรียนที่มีผลขนาดเล็ก เส้นผ่าศูนย์กลางโดยเฉลี่ยประมาณ 11-12 เซนติเมตร ยาวประมาณ 14-15 เซนติเมตร น้ำหนักผลประมาณ 1-2 กิโลกรัม ขั้วเล็กค่อนข้างยาว ผลค่อนข้างกลมแบน เมล็ดค่อนข้างใหญ่ มีเนื้อประมาณร้อยละ 33 ของน้ำหนักผล เนื้อสีเหลืองอ่อน กลิ่นไม่ฉุน รสไม่ค่อยหวานนัก เนื้อบางละเอียดอ่อนนุ่ม และง่ายเมื่อสุกจัดสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ก่อนพันธุ์อื่นๆ

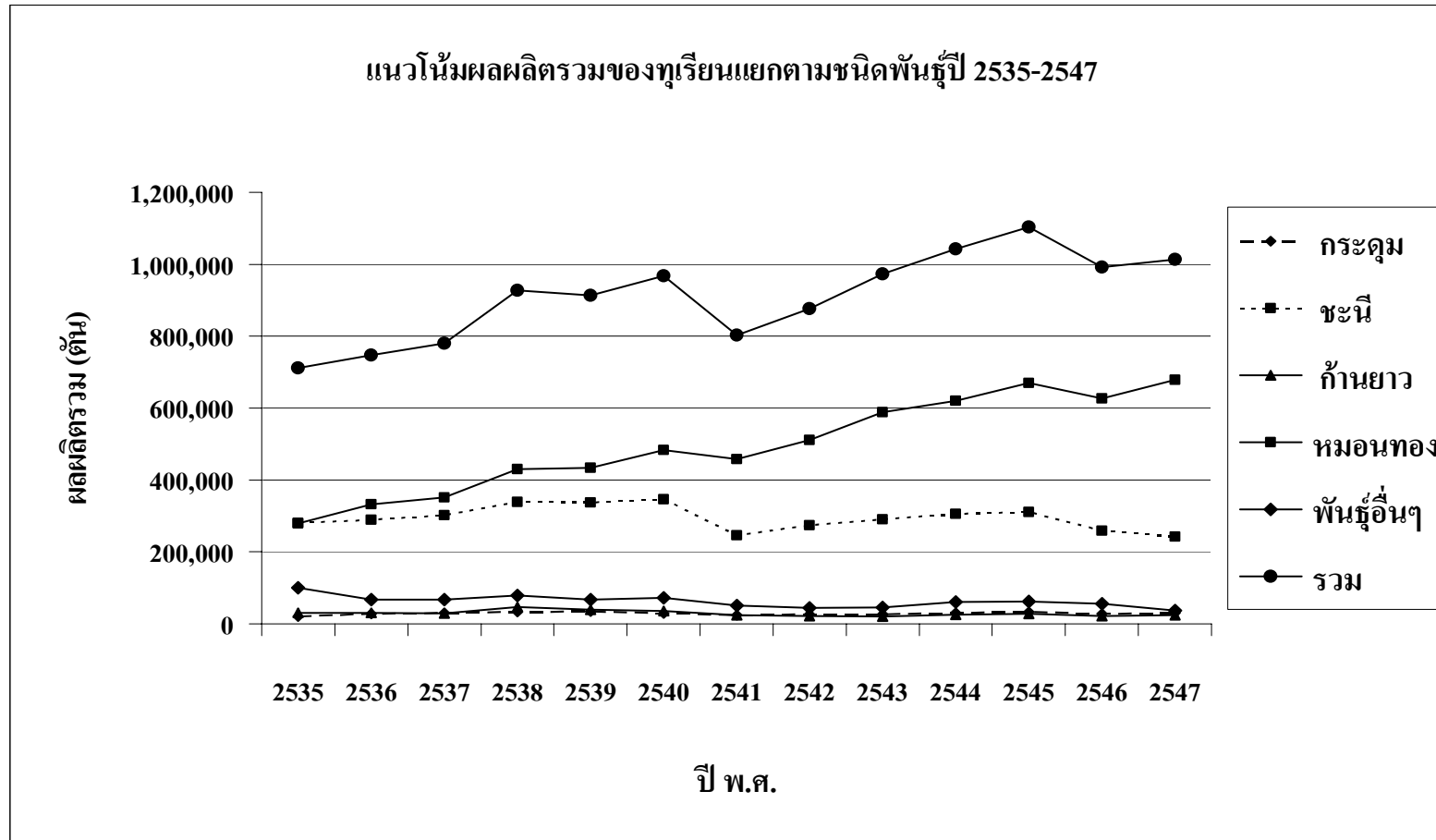
พันธุ์ทุเรียนที่กำลังเป็นที่สนใจจากชาวสวนอีกพันธุ์หนึ่งคือ พันธุ์พวงมณี เป็นพันธุ์ทุเรียนดั้งเดิมที่ปลูกกันมานาน เป็นพันธุ์ที่ขายได้ราคาดี และน่าที่จะส่งเสริมให้ทำเป็นการค้าอีกพันธุ์หนึ่ง เนื่องจากผลมีขนาดพอเหมาะ สามารถรับประทานได้หมดในมือเดียว หรือคนเดียวต่อหนึ่งหรือสองผล มีกลิ่นน้อย โดยมีน้ำหนักผลเฉลี่ยประมาณ 2 กิโลกรัม ลักษณะทรงผลรูปไข่คล้ายลูกกรักบี้ ทรงผลต่างไปจากพันธุ์อื่นๆ เนื้อในมีสีส้มสวยงามคือ มีสีจำปาอมส้ม เนื้อบาง การติดดอกเหมือนพันธุ์ชะนี เป็นพันธุ์ที่เหมือนกับพันธุ์ของประเทศมาเลเซีย และมาเลเซียนำเข้าเพื่อการบริโภคในราคาที่สูงกว่าพันธุ์ชะนีและหมอนทอง (หิรัญและคณะ, 2541)

กรมวิชาการเกษตรรายงานว่าพื้นที่เพาะปลูกและผลผลิตรวมทั้งประเทศโดยแยกตามชนิดพันธุ์ของทุเรียนในปี พ.ศ. 2535-2547 นั้น มีทั้งชนิดพันธุ์ที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นและลดลง จากภาพที่ 2 และ 3 ชนิดพันธุ์ที่มีแนวโน้มการปลูกและการให้ผลผลิตเพิ่มขึ้น คือ มีอัตราการเพิ่มเฉลี่ยเป็นบวก ได้แก่ พันธุ์กระดุม ก้านยาว และหมอนทอง ซึ่งทุเรียนพันธุ์หมอนทองเป็นพันธุ์ที่มีอัตราเพิ่มเฉลี่ยต่อปีมากที่สุด คือ 6.65 สำหรับพื้นที่เพาะปลูก และ 8.02 สำหรับผลผลิตรวมทั้งประเทศ ส่วนชนิดพันธุ์ที่มีแนวโน้มลดลงทั้งการปลูกและการให้ผลผลิต ได้แก่ ทุเรียนพันธุ์ชะนี และพันธุ์อื่นๆ โดยมีอัตราเพิ่มเฉลี่ยต่อปีที่มีค่าติดลบ แต่เมื่อเปรียบเทียบพื้นที่เพาะปลูกและการให้ผลผลิตแยกตามชนิดพันธุ์ เฉพาะปี 2547 ชนิดพันธุ์ที่มีพื้นที่เพาะปลูกมากที่สุดได้แก่ พันธุ์หมอนทอง รองลงมาเป็น ชะนี และก้านยาว ตามลำดับ ซึ่งผลผลิตรวมก็ให้อันดับมากที่สุด 3 อันดับเช่นเดียวกัน จึงสังเกตได้ว่าทุเรียนพันธุ์ชะนีมีพื้นที่เพาะปลูกและผลผลิตมากเป็นอันดับ 2 ก็จริง แต่กลับมีอัตราการเพิ่มเฉลี่ยต่อปีที่ลดลง แสดงให้เห็นถึงความนิยมของตลาดต่อทุเรียนพันธุ์อื่นที่กำลังจะขึ้นมาแทนที่ทุเรียนพันธุ์ชะนี

ภาพที่ 2 แนวโน้มพื้นที่เพาะปลูกรวมของทุเรียนแยกตามชนิดพันธุ์ปี 2535-2547

ที่มา: กรมส่งเสริมการเกษตร (2548)

ภาพที่ 3 แนวโน้มผลผลิตรวมของทุเรียนแยกตามชนิดพันธุ์ปี 2535-2547

ที่มา: กรมส่งเสริมการเกษตร (2548)

เทคโนโลยีการผลิต

การปลูกและการดูแลรักษาทุเรียนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนั้น ไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก ส่วนใหญ่ยังใช้วิธีการปลูกเดิมที่ทำกันมาตั้งแต่อดีต ซึ่งการปลูกทุเรียนมีองค์ประกอบที่สำคัญหลายประการ เช่น การเลือกพื้นที่ การเตรียมพื้นที่ การปลูกและการดูแลรักษา เทคนิคในการขยายพันธุ์ รวมถึงฤดูกาลผลิตและการเก็บเกี่ยวผลผลิต โดยสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้(กรมวิชาการเกษตร, 2547)

การเลือกพื้นที่

เกษตรกรมักเลือกพื้นที่เพาะปลูกทุเรียนที่มีสภาพพื้นที่ที่ไม่มีน้ำท่วมขัง สูงจากระดับน้ำทะเล 0-650 เมตร มีความลาดเอียงประมาณ 1-3 เปอร์เซ็นต์ ถ้ามีความลาดเอียงเกินกว่า 15 เปอร์เซ็นต์จะไม่เหมาะสมกับการเพาะปลูก ดินที่เหมาะสมกับการปลูกทุเรียนจะเป็นดินร่วนปนทราย ที่มีความอุดมสมบูรณ์สูง มีการระบายน้ำได้ดีและ หน้าดินลึกมากกว่า 50 เซนติเมตร ทุเรียนเจริญเติบโตได้ดีในพื้นที่ที่มีอากาศร้อนชื้น อุณหภูมิประมาณ 10-46 องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์มากกว่า 30 เปอร์เซ็นต์ มีการกระจายตัวของฝนดี หรือมีน้ำสะอาดเพียงพอตลอดทั้งปี

การเตรียมพื้นที่

ทุเรียนเป็นพืชที่ไม่ชอบน้ำขัง เกษตรกรจึงให้ความสำคัญในการปรับปรุงพื้นที่เพาะปลูกให้มีระบบระบายน้ำเข้า-ออกที่ดีอยู่เสมอ ในพื้นที่ดอนเกษตรกรเพียงไถพรวนปรับพื้นที่ให้เรียบและขุดร่องระบายน้ำภายในสวน และถ้าเป็นพื้นที่ดอนที่เคยปลูกไม้ยืนต้นมาก่อน เกษตรกรก็จะไม่ไถพรวนอีก แต่ถ้าหากเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำท่วมขังไม่มาก เกษตรกรก็จะยกคันดินสูงประมาณ 0.75-1.20 เมตร แล้วปลูกทุเรียนบนสันกลางของกองดิน และถ้าเป็นพื้นที่มีน้ำท่วมขังมาก เกษตรกรจะปรับพื้นที่โดยขุดร่องสวนให้มีขนาดสันร่องยาวไม่น้อยกว่า 6 เมตร กว้าง 1.5 เมตร ลึก 1 เมตร เพื่อป้องกันน้ำท่วมถึง และสะดวกในการระบายน้ำ

การวางผังปลูกทุเรียนของเกษตรกร แบ่งเป็น 2 ระบบ คือ ระบบสี่เหลี่ยมจัตุรัส หรือ สามเหลี่ยมด้านเท่า เกษตรกรจะปลูกระยะระหว่างแถวและต้น 8×8 เมตร หรือ 10×10 เมตร มักใช้กับพื้นที่ที่ค่อนข้างเรียบ และระบบแถวกว้างคันชิด ระยะปลูกแถวและต้น 10×5 เมตร หรือ 12×6 เมตร มักใช้กับพื้นที่ที่มีความลาดเอียง

การปลูกและดูแลรักษา

การปลูกทุเรียนเกษตรกรจะเลือกต้นกล้าทุเรียนที่มีความแข็งแรง ตรงตามพันธุ์และทนทาน ต่อโรครากเน่าโคนเน่า ระบบรากไม่ขาดหรืองอ มีใบหนาและเขียวเข้ม

เกษตรกรมีวิธีการปลูก 2 วิธี วิธีแรกคือ การปลูกแบบเตรียมหลุมปลูก ใช้กับพื้นที่ที่ค่อนข้างแห้งแล้ง โดยขุดหลุมกว้าง ยาว ลึก ประมาณ $50 \times 50 \times 50$ เซนติเมตร ผสมดิน ภูเขาเฝ้า ปุ๋ยคอก และปุ๋ยเคมี ตากดินไว้ระยะหนึ่ง พูนดินให้เป็นหลังเต่า แล้วจึงปลูกต้นพันธุ์ตรงกลางหลุม ให้รอยต่อระหว่างต้นพันธุ์และดินตออยู่สูงกว่าระดับ ส่วนวิธีที่สองคือ การปลูกแบบนั่งแท่นหรือยกโคก ใช้กับพื้นที่ที่ฝนตกชุก ซึ่งอาจมีปัญหา น้ำขังบริเวณโคนทุเรียน การปลูกวิธีนี้จะช่วยให้ดินระบายน้ำได้ดีขึ้น ในการปลูกไม่ต้องขุดหลุมปลูก แต่จะวางต้นพันธุ์แล้วขุดดินมากลบโดยรอบต้น จนอยู่ในระดับเดียวกับผิวดินของต้นพันธุ์ ในลักษณะลาดเอียงออกไป

ในช่วงของการเจริญเติบโต เกษตรกรจะใช้วัสดุธรรมชาติ เช่น ทางมะพร้าว ปักเป็นกระโจมครอบต้นทุเรียน หรือ ใช้ตาข่ายพรางแสง หรือ ปลูกต้นไม้โตเร็ว เช่น กัลย และทองหลาง ระหว่างแถวทุเรียนให้มีระยะห่างระหว่างต้นของไม้โตเร็วที่สามารถแผ่ทรงพุ่มพรางแสงให้ต้นทุเรียนได้

การดูแลรักษาต้นทุเรียนที่สำคัญคือ การให้น้ำ ตัดแต่งกิ่ง และป้องกันกำจัดศัตรูพืช เกษตรกรนิยมใช้ปุ๋ยคอกร่วมกับปุ๋ยเคมี โดยใส่ปุ๋ยคอกในปริมาณตามขนาดของเส้นผ่าศูนย์กลางทรงพุ่มต้นทุเรียน คิดเป็นประมาณ 2.25 กิโลกรัม/เมตร ปีละ 2 ครั้ง และใช้ปุ๋ยเคมี สูตร 15-15-15 หรือ 16-16-16 ในอัตรา 1 กิโลกรัม/เมตร ปีละ 2-4 ครั้ง

การให้น้ำเกษตรกรจะให้น้ำน้อยแต่บ่อยครั้ง การให้น้ำมีทั้งใช้ระบบการให้น้ำแบบหัวเหวี่ยงเล็ก และการวิดน้ำจากร่องสวน โดยทั่วไปจะมีการให้น้ำทุเรียนทุก 3-5 วัน ขึ้นอยู่กับความสามารถในการอุ้มน้ำของดิน

การตัดแต่งกิ่งและควบคุมทรงพุ่ม ช่วยให้ต้นทุเรียนเจริญเติบโตได้ดี เกษตรกรมักจะตกแต่งกิ่งหลังปลูกประมาณ 1-1.5 ปี เพื่อให้มีลำต้นเดี่ยว โดยตัดแต่งให้ทรงต้นโปร่ง โครงสร้างต้นแข็งแรง สวยงามสม่ำเสมอ เมื่อทุเรียนเริ่มให้ผลผลิตจะมีกิ่งประมาณ 12-15 กิ่งเวียนรอบต้น กิ่งประมาณแต่ละกิ่ง จะมีกิ่งรอง 3-4 กิ่ง และมีกิ่งแขนงพ้อประมาณ เพื่อไม่เป็นการบังแสงซึ่งกันและกัน

วัชพืชในสวนทุเรียนมีทั้งวัชพืชฤดูเดียว ได้แก่ หญ้าจรจบ หญ้าตีนนก และวัชพืชข้ามปี ได้แก่ หญ้าคา หญ้าชันกาด เห็บหมู เกษตรกรอาจใช้สารเคมีฉีดพ่น หรือใช้แรงงานถาง หรือเครื่องตัดหญ้าตัดทุก 1-2 เดือน

การขยายพันธุ์ทุเรียน

การขยายพันธุ์ทุเรียน (สุภาพ, 2547) ในอดีตสามารถขยายพันธุ์ได้ทั้งส่วนของเมล็ด และ ส่วนของกิ่งก้าน การใช้เมล็ดขยายพันธุ์นั้น เป็นวิธีที่ง่าย ไม่ต้องใช้เทคนิคหรือความชำนาญเป็นพิเศษ และให้ผลสำเร็จสูงแต่ไม่เป็นที่นิยมนักเนื่องจากทุเรียนเป็นพืชผสมข้าม เมื่อขยายพันธุ์ด้วยเมล็ดจะเกิดปัญหาต้นพันธุ์ที่ได้ไม่เหมือนต้นแม่ พบว่ามีปัญหาต้นพันธุ์ไม่สม่ำเสมอ และต้องใช้เวลาปลูกนานจึงจะให้ผลผลิตได้

ปัจจุบันจึงมีการพัฒนาเทคนิคการขยายพันธุ์ทุเรียนโดยเน้นไปที่ส่วนของกิ่งพันธุ์เพื่อให้ทุเรียนได้พันธุ์ที่ดีมีคุณภาพซึ่งมีหลายวิธีด้วยกัน โดยประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์ นิยมขยายพันธุ์โดยการติดตา การทาบกิ่งแบบประกบ (Approach grafting) แบบเข้าลิ้น (Whip or Tongue grafting) และแบบลิ้ม (Wedge grafting) สำหรับในประเทศไทย วิธีขยายพันธุ์ทุเรียนที่นิยม และใช้กันอย่างแพร่หลาย คือ การทาบกิ่งแบบปาด (Spliced approach grafting) และการเสียบยอด (Apical cleft grafting) ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียด ดังนี้

ในขั้นแรกเกษตรกรจะเตรียมต้นกล้า โดยนำเมล็ดทุเรียนที่จะใช้เป็นต้นตอ (พันธุ์ชะนี พวงมณี ตะพานน้ำ หรือพันธุ์อื่นๆ ที่มีความทนทานต่อโรครากเน่า) ทำความสะอาดและคัดเมล็ดที่มีความสมบูรณ์ไปปลูกลงในแปลงเพาะที่บรรจุด้วยขุยมะพร้าว รดด้วยน้ำผสมสารป้องกันเชื้อรา และพรางแสงด้วยซาแลน เมื่อต้นตอมีอายุประมาณ 1½ - 2 เดือน เกษตรกรจะย้ายจากแปลงเพาะลงถุงพลาสติก เพื่อเตรียมทาบกิ่ง โดยเกษตรกรจะเลือกกิ่งพันธุ์ที่มีขนาดใกล้เคียงกับต้นตอ นำต้นตอที่เตรียมไว้ขึ้นประกบกับกิ่งพันธุ์โดยให้รอยแผลที่เลื้อนเพื่อทาบกิ่งนั้นแนบกันสนิท พันด้วยแถบพลาสติกให้แน่น จากล่างขึ้นบนเพื่อป้องกันน้ำซึมเข้าไปในแผล ผูกเชือกยึดปากถุงต้นตอกับกิ่งพันธุ์ให้แน่น ทิ้งไว้ประมาณ 40-45 วัน ตัดยอดต้นตอทิ้งไป ควันกิ่งพันธุ์ดีได้รอยต่อ ทิ้งไว้ประมาณ 1-2 สัปดาห์ จึงตัดลงจากต้น ต้นที่ทาบกิ่งแล้วยังต้องนำไปดูแลในเรือนเพาะชำที่มีการพรางแสง ต่อไปอีก 6-12 เดือน จึงย้ายลงแปลงปลูกได้

กล่าวได้ว่าการขยายพันธุ์โดยวิธีการทาบกิ่งจะใช้เวลาโดยรวมเป็นปี ส่วนการเสียบยอดนั้น เมื่อต้นตอ มีอายุประมาณ 1½ - 2 เดือน เกษตรกรจะตัดยอดออกประมาณ 2/3 ส่วน ผ่าครึ่งลำต้นให้ ลึกประมาณ 1 นิ้ว เลือกกิ่งของพันธุ์ดี ที่มีความสมบูรณ์และมีขนาดใกล้เคียงกับต้นตอ มาตัดให้แต่ ละกิ่งมีตา 2-3 ตา นำยอดพันธุ์ดีเสียบลงไปบนต้นตอที่เตรียมไว้โดยให้รอยแผลของต้นตอและยอด พันธุ์แนบกันสนิท กลุ่มส่วนที่เสียบยอดด้วยถุงพลาสติก หรือทำกระโจมพลาสติกคลุมทั้งแปลงไว้ ประมาณ 3 สัปดาห์ แล้วจึงค่อยๆ ลดเนื้อที่ที่คลุมเพื่อให้ต้นกล้าปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม แล้ว จึงเปิดกระโจมออกทั้งหมด จากนั้นย้ายต้นกล้าที่เสียบยอดแล้วลงในถุงเพาะ นำไปดูแลรักษาใน เรือนเพาะชำที่มีการพรางแสง อีก 6-12 เดือน ก็จะย้ายลงแปลงปลูกได้ การขยายพันธุ์โดยใช้วิธีการ เสียบยอดจะใช้เวลาน้อยกว่าการขยายพันธุ์โดยการทาบกิ่งเล็กน้อย

การเก็บเกี่ยวผลผลิตและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว

การเก็บเกี่ยวทุเรียนจะกระทำเมื่อทุเรียนแก่จัด โดยทั่วไปทุเรียนจะออกสู่ตลาดไม่พร้อมกัน ซึ่งภาคตะวันออกจะมีผลผลิตออกสู่ตลาดมากในช่วงเดือนเมษายนและพฤษภาคม ในขณะที่ภาคใต้ จะอยู่ในช่วงเดือนกรกฎาคมถึงสิงหาคม ซึ่งหลักการพิจารณาหรือดัชนีการเก็บเกี่ยวผลผลิตทุเรียนมี ดังนี้ (มานิตย์, 2542)

1. การนับอายุผล เป็นวิธีที่ค่อนข้างแน่นอน โดยการนับจากวันที่ดอกบานจนถึงผลแก่ พร้อมที่จะเก็บเกี่ยว ปกติดอกทุเรียนที่ออกในรุ่นเดียวกันจะบานทยอยกันและบานหมดทุกดอกใน แต่ละช่อภายใน 7 วัน ทุเรียนแต่ละพันธุ์จะมีอายุผลต่างกันโดยพันธุ์กระดุมทอง เก็บผลผลิตได้ หลังจากดอกบาน 90-100 วัน พันธุ์ชะนี เก็บผลผลิตได้หลังจากดอกบาน 100-120 วัน พันธุ์ก้านยาว และพันธุ์หมอนทอง เก็บผลผลิตได้หลังจากดอกบาน 120-135 วัน การนับอายุผลมีความ คลาดเคลื่อนได้เล็กน้อยทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความผันแปรของปัจจัยต่างๆ เช่น แหล่งเพาะปลูก อุณหภูมิ ความแตกต่างของแต่ละช่อดอกและแต่ละผลในต้นเดียวกัน ปริมาณน้ำฝนและสภาพภูมิอากาศ ถ้า อากาศร้อนและแห้งแล้งทุเรียนจะแก่เร็วขึ้น ฝนตกชุกความชื้นสูงทุเรียนจะแก่ช้า ดังนั้นเกษตรกรที่นับ อายุผลก็จะคำนึงถึงปัจจัยอื่นเป็นองค์ประกอบด้วย

2. สีผล (หนาม) ผลอ่อนหนามจะมีสีเขียวหรือสีน้ำตาลอ่อน เมื่อผลแก่ปลายหนามมีสี น้ำตาลเข้มตัดกับโคนสีหนามซึ่งเป็นสีอ่อนกว่า ทั้งนี้อาจเกิดความคลาดเคลื่อนได้ถ้าผลได้รับ แสงแดดไม่เท่ากัน โดยเฉพาะผลที่ได้รับแสงแดดมากย่อมมีลักษณะผิวกร้าน

3. การคูนน้ำที่ก้านผล ทุเรียนแก่จะมีน้ำใสส่วนทุเรียนอ่อนน้ำจะขุ่นเหนียว มียางติดมือเมื่อสัมผัส

4. ร่องหนาม ผลแก่นอกจากปลายหนามจะมีสีเข้มแล้ว ร่องหนามก็จะขยายออกเล็กน้อยทำให้ร่องหนามห่าง นอกจากนี้สีของร่องหนามก็ยังเข้มมากขึ้นตามอายุด้วย

5. ปลิง เมื่อผลทุเรียนแก่ปลิงจะมีลักษณะบวมใหญ่ เมื่อเอามือลูบจะรู้สึกสากๆ บางพันธุ์ไม่มีลักษณะให้เห็นชัดเจนนัก ส่วนพันธุ์หมอนทองเห็นเด่นชัดในผลที่สมบูรณ์

6. ความยืดหยุ่นของปลายหนาม ทุเรียนแก่ปลายหนามมีความยืดหยุ่นดี มีแรงดีดกลับคล้ายสปริงเมื่อบีบปลายหนามเข้าหากัน ส่วนทุเรียนอ่อนปลายหนามแข็งขาดความยืดหยุ่น

7. ร่องพู ผลแก่จะเห็นรอยต่อระหว่างร่องพูห่างกันมากขึ้น มองดูชัดเจนและจะเป็นรอยเส้นตรงกันมากขึ้น

8. การเคาะผล ผลทุเรียนที่แก่เมื่อเคาะจะมีเสียงโพก เสียงโป่งมากกว่าผลที่อ่อนกว่า แต่ในช่วงเช้าหรือเมื่อมีความชื้นมาก การเคาะผลอาจได้ข้อสรุปที่คลาดเคลื่อนได้ อุปกรณ์ที่ใช้เคาะผลอาจเป็นด้ามมีด หรือหอย ซึ่งปลายที่ใช้เคาะหุ้มด้วยท่อพลาสติก

วิธีการเก็บทุเรียนโดยทั่วไปแล้วเกษตรกรจะกระทำกัน 3 วิธี คือ

1. ใช้คนปีนต้นแล้วตัดผล วิธีนี้จะใช้คนปีนขึ้นไปตัดผลทุเรียนบนต้นแล้วโยนให้คนข้างล่าง ซึ่งถือกระสอบอยู่รับผลทุเรียน หนามทุเรียนจะเกาะติดกับกระสอบแล้วปล่อยลงสู่ดิน เป็นวิธีที่รวดเร็วแต่ต้องอาศัยความชำนาญมาก มิฉะนั้นจะเกิดอันตรายต่อคนรับและเกิดความเสียหายแก่ผลทุเรียนได้

2. ใช้คนปีนต้นแล้วตัดผล แต่จะใช้เชือกมัดเป็นปมพันที่ขั้วผล แล้วโรยผลทุเรียนลงมาสู่โคนต้น วิธีนี้จะเก็บทุเรียนได้น้อยกว่าวิธีแรก แต่จะไม่ทำให้ผลทุเรียนเสียหาย

3. ปล่อยให้ร่วงหล่นลงมาเอง วิธีแบบนี้ใช้กับทุเรียนพันธุ์พื้นเมืองที่มีทรงต้นสูงใหญ่ การเก็บเกี่ยวทำได้ลำบาก จึงปล่อยให้ผลทุเรียนร่วงหล่นลงมาเอง แล้วจึงค่อยตามเก็บผลในภายหลัง

การปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว มีดังนี้

1. วิธีการขนย้ายทุเรียนออกจากสวน เกษตรกรใช้รถเข็นออกจากสวนแล้วขนย้ายลงรถบรรทุกขนาดเล็ก 4 ล้อ เพื่อนำขายที่ตลาดต่อไป หรือเกษตรกรบางรายนำไปส่งรถยนต์ออกจากสวนไปบ้านหรือตลาด

2. วิธีการคัดแยกทุเรียน เกษตรกรจะทำการคัดแยกทุเรียนตามขนาดผลเล็ก กลาง ใหญ่ และตามคุณภาพของทุเรียน ดังนี้

2.1 ผลทุเรียนขนาดเล็ก มีน้ำหนักน้อยกว่า 2 กิโลกรัมต่อผล นำไปขายที่ตลาดท้องถิ่น และตลาดขายส่ง

2.2 ผลทุเรียนขนาดกลาง มีน้ำหนักน้อยกว่า 2-2.7 กิโลกรัมต่อผล นำไปขายตลาดท้องถิ่น ตลาดต่างจังหวัด และตลาดส่งออก ถ้าทุเรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานการส่งออก

2.3 ผลทุเรียนขนาดใหญ่ 2.7-4.5 กิโลกรัมต่อผล และมีคุณภาพ จะขายตลาดส่งออก

2.4 ผลทุเรียนที่มีขนาดใหญ่เกินมาตรฐาน ขนาด 6-7 กิโลกรัมต่อผล หรือขนาด 3.5 กิโลกรัมต่อผล ขึ้นไป รูปทรงบิดเบี้ยวจะขายให้โรงงานแปรรูปทุเรียน

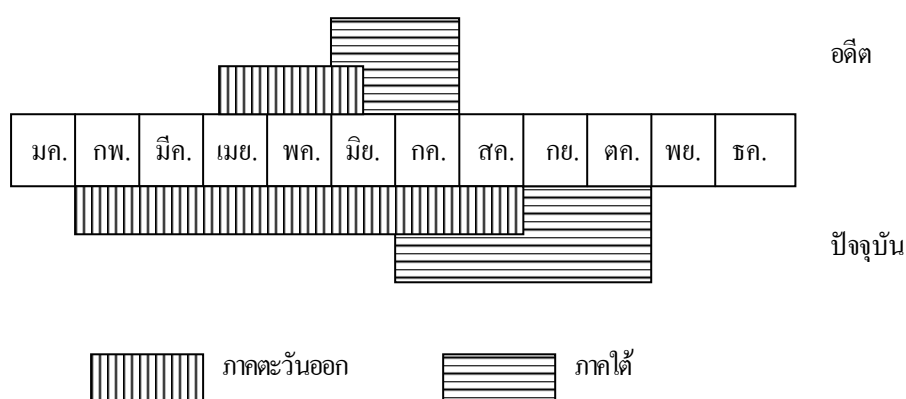
3. วิธีการทำความสะอาดทุเรียน โดยการใช้ไม้กวาดทางมะพร้าวปัดผลที่มีขี้ตะกิด หรือใช้แปรงปัดทำความสะอาดที่ผลทุเรียน

4. วิธีการเก็บรักษาเพื่อรอจำหน่าย เกษตรกรจะเก็บทุเรียนไว้ในที่ร่ม ไม่ให้ตากแดดตากฝน แล้วบ่มทุเรียนเพื่อให้สุกเสมอกันโดยการใช้ไนยาอีเทรล (สารละลายเอทธิฟอน) ในอัตรา 50 ซีซี ต่อ น้ำ 20 ลิตร บ่มทุเรียนได้ประมาณ 3 วัน โดยการจุ่มผลแล้วผึ่งให้แห้ง 3 วัน เกษตรกรบางรายบ่มทุเรียนโดยใช้เหล้าขาวฉีกพ่นแล้วคลุมด้วยกระสอบป่าน

การขยายช่วงฤดูการผลิตทุเรียน

ในอดีต ประเทศไทยสามารถผลิตทุเรียนออกสู่ตลาดได้ประมาณ 4 เดือนต่อปี ทั้งนี้โดยเริ่มจากเดือนพฤษภาคม ถึงเดือนมิถุนายน เป็นผลผลิตที่ผลิตได้ในภาคตะวันออก และช่วงฤดูการผลิตโดยผลผลิตจากภาคใต้ ในระหว่างเดือนกรกฎาคม ถึงสิงหาคม (ภาพที่ 4)

แต่ปัจจุบัน มีการใช้เทคโนโลยีใหม่ๆมาปรับปรุงการผลิต การเก็บเกี่ยวและการเก็บรักษาทำให้เกษตรกรสามารถผลิตทุเรียนออกสู่ตลาดได้ประมาณ 9 เดือน จากทั้งปี โดยเริ่มจากเดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนตุลาคม (ภาพที่ 4) โดยแบ่งเป็นผลผลิตจากพื้นที่การผลิต (หิรัญ และคณะ, 2546) ดังนี้

ภาพที่ 4 การขยายช่วงฤดูการผลิตทุเรียนของประเทศไทย

ที่มา: หิรัญ และคณะ (2546)

เทคโนโลยีการผลิตทุเรียนนอกฤดูกาล

การผลิตทุเรียนนอกฤดูกาลเป็นการจัดการด้านการเกษตรที่เป็นประโยชน์ทั้งแก่ผู้ผลิตและผู้บริโภคจากราคาตลาด อย่างไรก็ตามการใช้เทคโนโลยีปรับเปลี่ยนธรรมชาติของพืชก็มีผลต่อการเจริญเติบโตและอายุของพืชได้เช่นกัน การผลิตทุเรียนนอกฤดูกาลทำได้หลายแบบดังนี้

1. การผลิตทุเรียนก่อนฤดู ทำได้โดยใช้สารแพกโคลบิวทราโซล ฉีดพ่นต้นทุเรียนด้วย ที่มีความเข้มข้น 1,000-1,500 ส่วนต่อล้านส่วน ความเข้มข้นของสารที่ใช้ขึ้นอยู่กับสภาพความพร้อมหรือความสมบูรณ์ของต้นทุเรียน

2. การผลิตทุเรียนล่า คือ การควบคุมให้ผลทุเรียนสุกแก่เก็บเกี่ยวได้ในช่วงปลายฤดู การผลิตเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาราคาผลิตผลตกต่ำ ในช่วงที่ผลผลิตทุเรียนโดยทั่วไปจะออกมาชุกในระหว่างเดือนพฤษภาคม - มิถุนายน (ภาคตะวันออก) หรือระหว่างเดือน กรกฎาคม - สิงหาคม (ภาคใต้) วิธีการผลิตทุเรียนล่าอาจกระทำได้โดย (ก) ยึดเวลาสุกแก่ของผลที่เกิดจากดอกที่ออกตามฤดูปกติ (ข) โดยการทำลายดอกกรุ่นแรก ด้วยการเด็ดดอกทิ้ง หรือใช้สารเคมี แล้วรักษาดอกกรุ่นที่ 2 หรือรุ่นที่ 3 ที่ออกตามมาในระยะหลัง (ค) เลื่อนการออกดอกกรุ่นแรกให้ต่ำกว่าปกติ โดยวิธีการให้น้ำและปุ๋ยแก่ต้นทุเรียนในขณะที่สภาพภูมิอากาศเริ่มแล้ง พร้อมจะชักนำการออกดอกตามฤดูกาลปกติ หรืออาจใช้สารควบคุมการเจริญเติบโตพืช

3. การผลิตทุเรียนทะวาย คือ ทุเรียนที่ทยอยสุกแก่ออกสู่ตลาดตลอดทั้งปี ได้มีการพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตทุเรียนทะวายโดยใช้หลักการ ดังนี้

3.1 ใช้สารเคมีเช่น ราวสารพาโคลบิวทราโซลลงดิน อัตรา 20-80 กรัม/ต้น ทุเรียนจะทยอยออกดอกตามกิ่งประเภทต่างๆ ทั้งปี

3.2 ใช้เทคนิคการปลูกโดย เลือกกิ่งเพื่อใช้ในการติดผลตามสภาพความพร้อมของต้น และสภาพความพร้อมของกิ่งประเภทต่างๆ

3.3 จัดการปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ย น้ำ อารักขาพืช การผสมเกสร และการตัดแต่งดอก ผล ฯลฯ ตามเทคโนโลยีการผลิตให้สอดคล้องกับสภาพดิน และความพร้อมด้านต่างๆ ของแต่ละกิ่ง

การใช้สารเคมีเช่นพาโคลบิวทราโซลราดดิน ทำให้ต้นทุเรียนจะมีสภาพใบเล็กและข้อสั้นตลอดเวลาเกษตรกรจะฟื้นฟูสภาพต้นทุเรียนให้ดีขึ้น โดยการฉีดพ่นสารที่มีส่วนประกอบของ ไชโตโคนิน จัดการปัจจัยการผลิตด้านต่างๆ ควบคุม เช่น การตัดแต่งกิ่ง การใส่ปุ๋ย การให้น้ำ และการอารักขาพืชด้านโรคและแมลง

เกษตรกรผู้ผลิตทุเรียนทะวาย สามารถทยอยตัดผลผลิตสู่ตลาดได้ตลอดทั้งปี โดยพิจารณาภาวะ การตลาด เช่น เทศกาลต่างๆ และพยายามหลีกเลี่ยงการผลิตมิให้ผลผลิตออกมาในช่วงที่เป็นฤดูการผลิตปกติคือเดือนพฤษภาคม-สิงหาคม ซึ่งเป็นช่วงที่ราคาผลผลิตทุเรียนตกต่ำ

การผลิตทุเรียน

แหล่งผลิตสำคัญของทุเรียนในประเทศไทยอยู่ในภาคตะวันออกและภาคใต้ ซึ่งสำนักเศรษฐกิจการเกษตรได้ปรับปรุงการเก็บข้อมูลโดยรวมภาคตะวันออกเข้ากับภาคกลาง เนื่องจากภาคตะวันออกมีเพียงไม่กี่จังหวัดเท่านั้น ทำให้พบว่าภาคที่มีการผลิตทุเรียนมากที่สุดในปี 2547 ได้แก่ ภาคกลาง ให้ผลผลิตรวม 513,914 ตัน และรองลงมาได้แก่ ภาคใต้ ให้ผลผลิต 296,535 ตัน หรือรวมแล้วประมาณร้อยละ 98 ของผลผลิตรวมทั้งประเทศ (ตารางที่ 4) สำหรับปริมาณผลผลิตของแต่ละจังหวัดในปี 2547 นั้น จังหวัดที่ให้ผลผลิตสูงสุด 3 จังหวัด ได้แก่ จันทบุรี ชุมพร และระยอง ซึ่งให้ผลผลิตเป็น 352,599 116,322 และ 113,302 ตัน ตามลำดับ แต่ในส่วนของจังหวัดที่ให้ผลผลิตต่อไร่สูงที่สุดกลับเป็น จังหวัดปราจีนบุรี โดยให้ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่เท่ากับ 1,968 กก./ไร่ รองลงมาเป็น จันทบุรี และระยอง ซึ่งให้ผลผลิตต่อไร่เท่ากับ 1,396 และ 1,234 กก./ไร่ ตามลำดับ (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 4 เนื้อที่ยืนต้น เนื้อที่ให้ผล ผลผลิตรวม และผลผลิตต่อไร่ รายภาคปี 2545-2547

ปี	จังหวัด	เนื้อที่ยืนต้น (ไร่)	เนื้อที่ให้ผล (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	ผลผลิต/ไร่ (กก.)
2545	รวมทั้งประเทศ	815,649	689,673	960,984	1,393
	ภาคเหนือ	27,893	19,758	16,437	832
	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	4,148	2,281	2,355	1,032
	ภาคกลาง	411,482	373,266	596,113	1,597
	ภาคใต้	372,126	294,368	346,079	1,176
2546	รวมทั้งประเทศ	833,142	704,936	735,786	1,044
	ภาคเหนือ	28,724	22,124	14,800	669
	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	5,015	2,358	1,953	828
	ภาคกลาง	423,613	381,668	486,384	1,274
	ภาคใต้	375,790	298,786	232,649	779
2547	รวมทั้งประเทศ	844,048	719,618	828,010	1,151
	ภาคเหนือ	28,596	22,716	16,100	709
	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	5,505	2,402	1,461	608
	ภาคกลาง	426,262	386,589	513,914	1,329
	ภาคใต้	383,685	307,911	296,535	963

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2548)

ตารางที่ 5 เนื้อที่ยืนต้น เนื้อที่ให้ผล ผลผลิตรวม และผลผลิตต่อไร่ รายจังหวัดปี 2547

จังหวัด	เนื้อที่ยืนต้น (ไร่)	เนื้อที่ให้ผล (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	ผลผลิต/ไร่ (กก.)
ปราจีนบุรี	2,628	2,493	4,906	1,968
จันทบุรี	281,486	252,578	352,599	1,396
ระยอง	97,934	91,817	113,302	1,234
สงขลา	13,975	11,602	13,876	1,196
ประจวบคีรีขันธ์	4,387	3,644	4,355	1,195
สุราษฎร์ธานี	35,487	29,937	34,038	1,137
ตราด	37,582	34,259	37,514	1,095
สตูล	5,298	4,810	5,200	1,081
ฉะเชิงเทรา	539	506	545	1,077
ชุมพร	133,247	113,929	116,322	1,021
อื่นๆ	231,485	174,043	145,353	835
รวมทั้งประเทศ	844,048	719,618	828,010	1,151

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2548)

การตลาดทุเรียน

การตลาดของทุเรียนจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ ตลาดภายในประเทศ และตลาดต่างประเทศ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

การตลาดภายในประเทศ

ผลผลิตทุเรียนจะออกสู่ตลาดตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนกรกฎาคม แต่ช่วงที่มีผลผลิตออกมามากที่สุดคือช่วงกลางเดือนพฤษภาคมถึงเดือนมิถุนายน เมื่อเกษตรกรเก็บเกี่ยวผลผลิตทุเรียนแล้วจะมีการกระจายผลผลิตไปสู่ผู้บริโภค ซึ่งสามารถแบ่งประเภทผู้ค้าที่เกี่ยวข้องกับการตลาดได้ดังนี้ (ชนิษฐา, 2542)

1. พ่อค้ารวบรวมท้องถิ่น หรือพ่อค้ารวบรวมผลผลิต (Assemblers) มีหน้าที่รวบรวมผลผลิตจากเกษตรกรโดยตรง หรืออาจมีนายหน้าของคนอยู่ในแต่ละหมู่บ้านคอยติดต่อกับเกษตรกร

อีกทีหนึ่งก็ได้ พ่อค้ารวบรวมท้องถิ่นจะกระจายผลผลิตไปยังพ่อค้าขายส่งในกรุงเทพฯ พ่อค้าต่างจังหวัด หรือพ่อค้าจร

2. พ่อค้าขายส่งขนาดใหญ่ (Wholesalers) ที่ตลาดกรุงเทพฯ หรือพ่อค้าขายส่งต่างจังหวัด ทำหน้าที่กระจายผลผลิตไปยังพ่อค้าขายปลีก (Retailers) ในกรุงเทพฯ หรือต่างจังหวัด หรืออาจมีพ่อค้าขายส่งขนาดเล็ก (Jobbers) มาเกี่ยวข้องด้วยก็ได้บางแห่ง แต่ก็เป็นส่วนน้อย โดยทั่วไปแล้วจะไม่ค่อยมี

3. พ่อค้าขายปลีก (Retailers) พ่อค้าประเภทนี้มี 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกเป็นเกษตรกรที่นำทุเรียนไปขายเองตามแผงหรือร้านค้า และกลุ่มที่สองเป็นพ่อค้าที่ซื้อทุเรียนจากพ่อค้าขายส่งในท้องถิ่นแล้วนำไปขายให้แก่ผู้บริโภคต่อไป ถ้าเป็นพ่อค้าขายปลีกในกรุงเทพฯ จะรับซื้อทุเรียนที่ตลาดไท และตลาดสี่มุมเมืองเป็นส่วนใหญ่ ส่วนพ่อค้าขายปลีกในต่างจังหวัดจะรับซื้อจากพ่อค้าขายส่งในจังหวัดนั้นๆ เพื่อนำมาขายแก่ผู้บริโภคโดยตรง

4. พ่อค้าส่งออก (Exporters) พ่อค้าประเภทนี้แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกเป็น พ่อค้าภายในจังหวัดที่ซื้อทุเรียนจากเกษตรกรหรือผู้รวบรวมท้องถิ่นแล้วนำมาผ่านขั้นตอนต่างๆ เพื่อส่งออกแล้วจึงนำไปขึ้นเครื่องบินที่กรุงเทพฯ กลุ่มนี้จะส่งออกโดยตรงโดยไม่ผ่านพ่อค้าส่งออกหรือตัวแทนในกรุงเทพฯ กลุ่มที่สองเป็นพ่อค้าส่งออกในกรุงเทพฯ รับซื้อผลผลิตจากเกษตรกรโดยจะรับซื้อจากสวนของเกษตรกรหรือพ่อค้าขายส่ง จากนั้นนำมาผ่านขั้นตอนต่างๆ สำหรับการส่งออก เช่น การคัดขนาด การบ่ม การปิดฉลาก การบรรจุหีบห่อ เป็นต้น แล้วจึงส่งออกไปยังประเทศต่างๆ ต่อไป

การตลาดต่างประเทศ

ความสามารถการบริโภคทุเรียนในต่างประเทศส่วนใหญ่จะอยู่ในชาวเอเชีย ตลาดที่สำคัญคือ ตลาดเอเชีย เช่น ใต้หวัน ฮองกง จีน อินโดนีเซีย และสิงคโปร์ รองลงมา คือ ตลาดยุโรป สหรัฐอเมริกา และออสเตรเลีย (ตารางที่ 3 ในบทที่ 1) โดยเฉพาะในประเทศที่มีชาวเอเชียที่คุ้นเคยกับผลไม้เมืองร้อนอพยพไปอาศัยอยู่โดยนิยมบริโภคในรูปแบบผลสด แช่แข็งและผลิตภัณฑ์ ตามลำดับ

การส่งออกทุเรียนของประเทศไทยนั้นบางปีก็ผลิตมีไม่เพียงพอต่อการส่งออก ผู้ส่งออกมักจะกว้านซื้อทุเรียนที่ยังไม่ได้ขนาด คุณภาพไม่ดี ส่งออกไปซึ่งจะเป็นผลเสียแก่เกษตรกรผู้ผลิตเอง เพราะผู้ส่งออกอาจจะทำการค้าส่งออกเพียงครั้งเดียวหากไม่ประสบผลสำเร็จแต่เกษตรกรเอง

ต้องลงทุนในการเพาะปลูกสูง เมื่อขายผลผลิตที่ไม่มีคุณภาพออกไปจะเกิดผลเสียในระยะยาวได้ หน่วยงานทางราชการจึงกำหนดมาตรการเกี่ยวกับการส่งออกทุเรียนขึ้นเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาผลผลิตให้ดีขึ้นและเป็นที่ยอมรับของตลาดต่างประเทศมากขึ้น โดยให้มีการระบุชื่อผู้ส่งออก ชื่อชนิดของทุเรียน และระบุระยะเวลาที่จะรับประทานในภาชนะที่บรรจุทุเรียนเพื่อส่งออก

ตลาดคู่แข่งทุเรียนของประเทศไทย คือ มาเลเซีย ซึ่งเป็นทุเรียนพันธุ์พื้นเมืองที่มีราคาถูกกว่าราคาทุเรียนของไทย แต่คุณภาพทุเรียนของมาเลเซียจะเป็นทุเรียนที่ให้ผลขนาดเล็ก เมล็ดใหญ่ และเนื้อน้อย รสชาติไม่ดีเท่าทุเรียนไทย จึงไม่ค่อยเป็นที่นิยมของตลาดต่างประเทศเท่าไรนัก ปัจจุบันมาเลเซียได้มีการปรับปรุงพันธุ์ทุเรียนเพื่อการส่งออก ทำให้มีการส่งทุเรียนมาเลเซียเข้าประเทศสิงคโปร์มากขึ้น (อภิชาติ, 2544)

วิธีการซื้อขายทุเรียนของชาวสวน

การซื้อขายทุเรียนของชาวสวนในฤดูกาลจะมีวิธีที่แตกต่างกันไป ส่วนใหญ่การซื้อขายนั้นพ่อค้าจะเป็นผู้กำหนดราคา รูปแบบการซื้อขายแบ่งออกได้ดังนี้ (อภิชาติ, 2534)

1. การซื้อแบบเหมาสวน คือ พ่อค้ารวบรวมท้องถิ่นหรือพ่อค้าทั่วไปที่มีเงินทุนสูงจะซื้อทุเรียนจากชาวสวน โดยจะไปเหมาสวนเมื่อทุเรียนมีความแก่ประมาณร้อยละ 40-50 วิธีการเหมาสวนนี้จะช่วยลดการเสี่ยงภัยด้านราคาให้กับเจ้าของสวน และลดภาระทางด้านการตลาดได้อย่างมาก แต่ต้องเป็นเจ้าของสวนที่สามารถคาดคะเนผลผลิตและราคาได้ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุดจึงจะไม่เสียเปรียบพ่อค้า การเหมาสวนมี 2 วิธี คือ

1.1 การเหมาสวนทุเรียนเป็นรุ่นๆ การซื้อแบบนี้พ่อค้าจะไปพิจารณาว่าทุเรียนรุ่นที่ตนต้องการจะสามารถตัดได้กี่ผล แล้วจึงตกลงราคากันว่าจะซื้อขายกันในราคาดังกล่าวไว้ หลังจากนั้นเมื่อทุเรียนแก่จนถึงอายุที่ตัดได้ พ่อค้าก็จะมาตัดทุเรียนชั่งน้ำหนัก และจ่ายเงินให้ตามราคาที่ตกลงกัน เมื่อพ่อค้าต้องการทุเรียนอีกก็จะมาเหมาอีก ซึ่งอาจจะซื้อขายกันในราคาเดิมหรือราคาที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

1.2 การเหมาทุเรียนทั้งสวน ก่อนที่พ่อค้าจะเหมาทั้งสวน พ่อค้าจะมาพิจารณาดูจำนวนผลทุเรียนและความเป็นไปได้ของทุเรียนที่คาดว่าจะเก็บเกี่ยวได้แล้วจึงตกลงราคาว่าทุเรียนทั้งสวน

จะเป็นเงินเท่าไร เมื่อตกลงราคาเรียบร้อยแล้วพ่อค้าจะจ่ายเงินให้ครึ่งหนึ่งของราคาที่ตกลงกัน เมื่อทุเรียนสามารถตัดได้แล้วพ่อค้าจะทยอยจ่ายเงินส่วนที่เหลือให้

2. การขายแบบเหมาผล การซื้อในลักษณะนี้ พ่อค้าจะให้ราคาเหมาตลอดฤดูกาล วิธีนี้ผู้เหมาจะได้เปรียบเกษตรกรเป็นอย่างมากถ้าเกษตรกรไม่รับเงินมัดจำล่วงหน้าจำนวนหนึ่งก่อน เพราะผู้เหมาสวนอาจจะเลือกเก็บผลใหญ่ก่อนแล้วไม่ยอมเก็บเกี่ยวอีกเลย หรือในช่วงที่ราคาท้องตลาดต่ำกว่าราคาที่ตกลงกันไว้ อาจจะไม่มาเก็บเกี่ยวเลยก็ได้

3. การซื้อขายทั่วไป การซื้อขายวิธีนี้เกษตรกรจะสามารถขายให้ใครก็ได้ในราคารวันนั้น การซื้อขายจะเป็นพ่อค้าระดับไหนก็ได้ที่เข้าไปรับซื้อทุเรียนถึงสวน พ่อค้าจะเลือกเฉพาะทุเรียนที่ตัดได้แล้ว คือ หลังตัดทุเรียนแล้วต้องรับประทานได้ภายใน 3-7 วัน ปริมาณที่พ่อค้าจะรับซื้อมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับระดับของพ่อค้า ถ้าเป็นพ่อค้าในท้องถิ่นหรือพ่อค้ารายใหญ่ที่มาจากจังหวัดต่างๆ ก็จะซื้อมากเพื่อนำไปขายต่อให้กับพ่อค้าขนส่ง และพ่อค้าปลีก หรือส่งเข้ากรุงเทพฯ แต่ถ้าเป็นพ่อค้าในท้องถิ่น หรือพ่อค้ารายย่อยก็จะรับซื้อไปเพื่อให้พ่อค้าขายไปวันหนึ่งๆ การซื้อขายจะซึ่งเป็นกิโลกรัม และราคาจะเป็นไปตามราคาตลาด

4. เกษตรกรนำทุเรียนไปขายเองที่ตลาดกลางขนส่งในท้องถิ่น โดยชาวสวนที่นำทุเรียนไปขายส่วนใหญ่จะใช้รถบรรทุกสี่ล้อเล็กขายทุเรียนให้กับพ่อค้าที่มารับซื้อโดยคิดราคาเป็นกิโลกรัม

5. จำหน่ายโดยกลุ่มเกษตรกร เกษตรกรที่มีสวนผลไม้เป็นของตนเองจะมีการรวมกลุ่มกันเพื่อผลิตทุเรียนคุณภาพและเพิ่มอำนาจการต่อรองทางการค้า กลุ่มจะรวบรวมผลผลิตทุเรียนจากสมาชิก เพื่อนำไปเปิดแผงโดยเช่าสถานที่จากตลาดกลางผลไม้ หรือจำหน่ายผลผลิตแก่ผู้ส่งออกโดยตรง นอกจากนี้การจำหน่ายในนามกลุ่มเกษตรกรยังสามารถขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานราชการให้จัดหาตลาดเพื่อรองรับสินค้าสำหรับจำหน่ายได้อีกด้วย

วิธีการตลาดทุเรียน

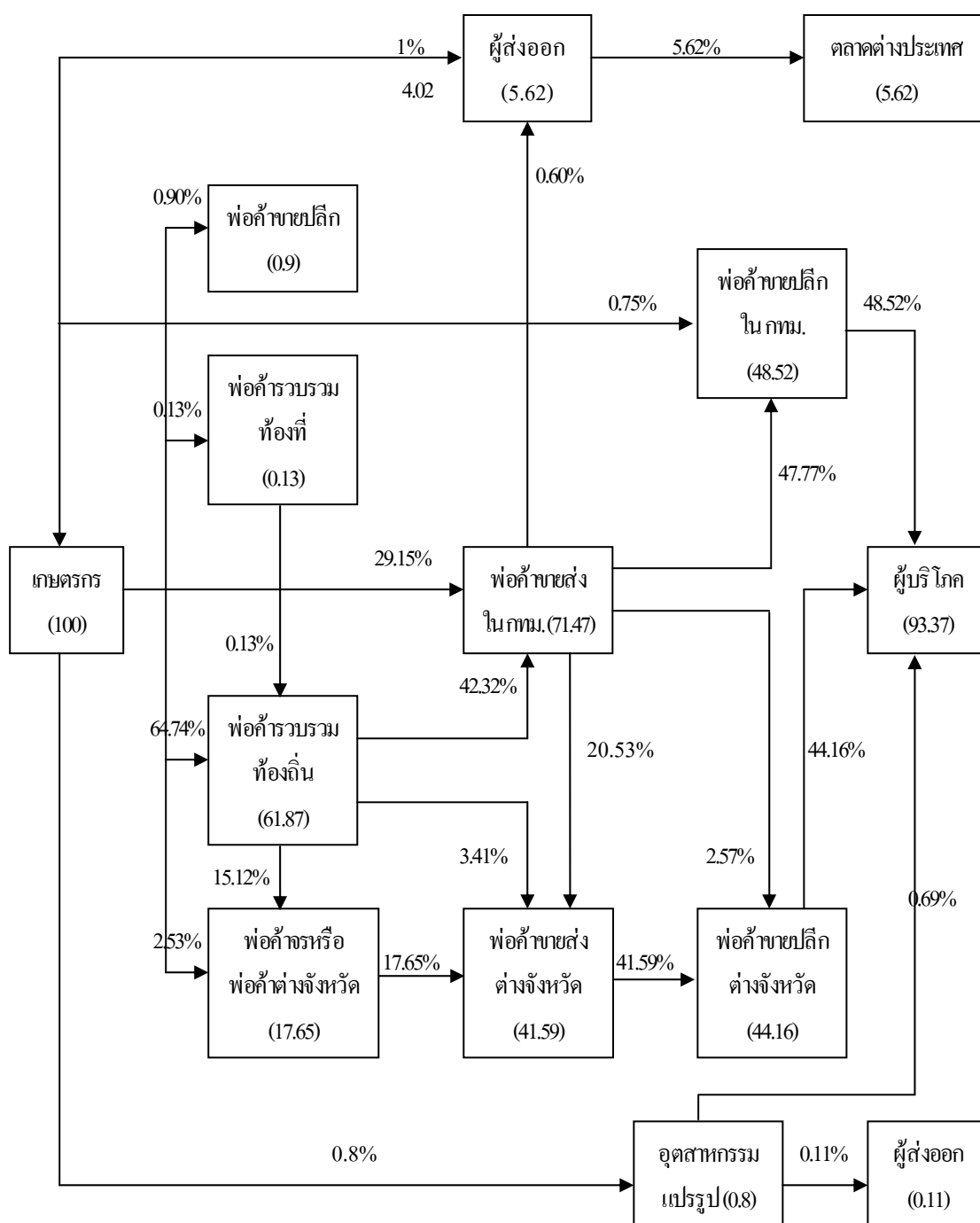
จากการศึกษาของสำนักเศรษฐกิจการเกษตรปี 2530 ดังแสดงในภาพที่ 5 พบว่าบทบาทของพ่อค้าท้องถิ่นในการรับซื้อทุเรียนจากเกษตรกร โดยตรงอยู่ในเกณฑ์สูง เกษตรกรจะขายทุเรียนให้กับพ่อค้ารวบรวมในท้องถิ่นประมาณร้อยละ 64.74 รองลงมาคือพ่อค้าขนส่งในตลาดกรุงเทพฯประมาณร้อยละ 29.15 พ่อค้าจรหรือพ่อค้าต่างจังหวัด, ผู้ส่งออก, พ่อค้าขายปลีก, อุตสาหกรรมแปรรูป และ

พ่อค้ารวบรวมในท้องที่ประมาณร้อยละ 2.53, 1.0, 0.9, 0.8 และ 0.13 ตามลำดับ จุบรวมรวมทุเรียนที่ใหญ่ที่สุดคือพ่อค้าขายส่งในตลาดกรุงเทพฯ ซึ่งรวมผลผลิตได้ถึงร้อยละ 71.47 ของผลผลิตทั้งหมดแล้วกระจายไปยังผู้บริโภครายต่างจังหวัดส่วนหนึ่งและอีกส่วนหนึ่งไปยังพ่อค้าขายปลีกในกรุงเทพฯ ในอัตราร้อยละ 20.53 และ 47.77 ตามลำดับ สำหรับการส่งออกทุเรียน มีผู้ส่งออกบางส่วนที่ทำการติดต่อกับเกษตรกรที่ได้รับความเชื่อถือว่าการผลิตทุเรียนคุณภาพดี ก็จะมีการติดต่อซื้อขายเพื่อส่งออกโดยตรง ส่วนผู้ส่งออกอีกส่วนหนึ่งจะได้ผลผลิตทุเรียนส่งออกจากพ่อค้ารวบรวมในท้องถิ่น ซึ่งพ่อค้าเหล่านี้บางรายมีส่วนทุเรียนเป็นของตนเอง ทำหน้าที่เป็นทั้งเกษตรกรผู้จำหน่ายผลผลิตของตนเองและยังเป็นผู้รวบรวมผลผลิตจากชาวสวนที่ผลผลิตทุเรียนมีคุณภาพดีด้วย ผู้รวบรวมในท้องที่นี้ มีบทบาทสำคัญในการรวบรวมผลผลิตทุเรียนให้กับพ่อค้าขายส่งในกรุงเทพมหานคร และผู้ส่งออกบางส่วน

ปัจจุบันไม่พบว่ามีการศึกษาวิธีการตลาดทุเรียนของประเทศไทยในรูปแบบอื่นนอกเหนือจากที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น

ราคาทุเรียน

ราคาเฉลี่ยของทุเรียนจะมีลักษณะการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวขึ้นลงไปตามฤดูกาลที่ผลิติดอกสู่ตลาด คือ ในช่วงเดือน เมษายน และช่วงเดือนกันยายน-ตุลาคม ซึ่งเป็นช่วงต้นและช่วงปลายของการมีผลผลิตทุเรียนในรอบปี ในช่วงนี้จะมีผลผลิตออกสู่ตลาดน้อยทำให้ทุเรียนมีราคาสูง แต่ในช่วงเดือน พ.ค.-ส.ค. นั้น เป็นช่วงที่มีทุเรียนออกสู่ตลาดเป็นจำนวนมาก ทำให้ราคาถูกลง มีสิ่งที่น่าสนใจก็คือ ราคาทุเรียนตั้งแต่ปี 2540-2547 พบว่ามีข้อมูลราคาตลอดทั้งปี ซึ่งอาจเนื่องมาจากการพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตให้สามารถมีผลผลิตได้ตลอดทั้งปี ดังตารางที่ 6, 7 และ 8

ภาพที่ 5 วิธีการตลาดทุเรียนของประเทศไทยในอดีต

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2530)

ตารางที่ 6 ราคาทุเรียนพันธุ์หมอนทองที่เกษตรกรขายได้ในปี 2527-2547

(บาท/กก.)													
ปี	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	เฉลี่ย
2527	-	-	-	-	37.25	25.44	38.50	15.00	-	-	-	-	32.76
2528	-	-	-	25.00	26.17	28.74	28.01	-	-	-	-	-	26.74
2529	-	-	-	46.00	26.01	22.10	25.79	-	-	-	-	-	29.33
2530	-	-	-	34.97	23.58	24.11	39.87	33.33	-	-	-	-	26.92
2531	-	-	-	52.50	35.97	22.60	32.41	33.04	37.62	-	-	-	34.57
2532	-	-	-	41.57	28.70	30.63	40.16	28.30	34.73	-	-	-	32.79
2533	-	-	-	33.31	22.75	28.44	29.22	32.43	31.00	-	-	-	28.63
2534	-	-	-	34.69	20.77	25.40	28.62	25.17	26.74	-	-	-	25.93
2535	-	-	-	32.47	14.73	27.99	33.47	25.87	23.14	27.49	-	-	25.09
2536	-	-	-	31.61	17.43	19.55	25.62	20.21	29.89	-	-	-	22.42
2537	-	-	-	28.67	15.29	12.67	15.09	17.33	26.53	-	-	-	17.85
2538	-	-	-	23.31	16.30	28.67	24.27	18.03	17.55	23.80	-	-	21.33
2539	-	-	-	33.08	15.16	19.92	19.02	21.46	20.49	-	-	-	20.64
2540	-	-	55.00	42.14	24.44	13.18	18.19	21.16	35.60	37.00	-	-	25.15
2541	-	77.50	82.43	27.24	26.54	33.00	35.33	23.16	23.04	25.00	-	-	30.07
2542	26.33	27.95	43.46	28.89	23.98	15.00	16.92	21.23	19.40	17.50	53.11	33.45	21.67
2543	18.09	25.53	51.25	55.33	18.05	12.26	16.05	15.63	22.58	22.00	30.00	24.00	22.37
2544	18.68	20.00	39.36	24.96	14.17	21.48	24.04	10.14	13.73	18.50	20.00	22.75	18.35
2545	14.31	20.32	40.25	28.44	11.52	15.76	14.17	11.35	15.71	-	-	-	16.05
2546	23.00	22.28	21.56	20.57	26.08	22.90	12.34	12.97	13.51	14.37	16.00	16.00	18.25
2547	-	-	40.00	22.99	10.06	17.04	15.83	13.69	10.28	12.57	19.75	-	16.31

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2548)

ตารางที่ 7 ราคาทุเรียนพันธุ์ชะนีที่เกษตรกรขายได้ในปี 2527-2547

(บาท/กก.)

ปี	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	เฉลี่ย
2527	-	-	-	-	13.50	11.25	-	-	-	-	-	-	12.51
2528	-	-	-	17.00	13.38	12.89	13.91	-	-	-	-	-	14.00
2529	-	-	-	27.77	13.64	9.98	13.05	-	-	-	-	-	15.09
2530	-	-	-	18.82	11.44	9.56	15.01	-	-	-	-	-	12.90
2531	-	-	-	48.50	16.49	12.58	18.60	16.88	21.72	-	-	-	20.78
2532	-	-	-	18.81	10.41	15.51	16.50	16.37	24.73	-	-	-	15.68
2533	-	-	-	19.73	13.36	15.05	21.30	20.00	21.00	-	-	-	17.44
2534	-	-	-	23.08	18.47	15.21	17.80	20.01	-	-	-	-	18.61
2535	-	-	-	12.94	9.92	19.31	22.14	17.67	16.87	21.96	-	-	16.00
2536	-	-	-	21.14	11.52	14.12	16.67	14.10	14.34	-	-	-	14.73
2537	-	-	-	13.67	9.76	10.61	9.15	10.18	14.00	-	-	-	10.82
2538	-	-	-	12.21	10.71	16.73	16.63	11.97	11.37	-	-	-	13.22
2539	-	-	-	15.70	8.26	9.70	10.19	12.63	12.33	-	-	-	10.94
2540	-	-	31.50	28.58	13.58	5.70	8.42	14.05	-	-	-	-	13.88
2541	-	45.00	48.40	14.38	14.01	17.32	18.64	11.56	9.00	-	-	-	15.71
2542	22.11	18.50	29.77	15.68	7.63	5.67	8.10	8.50	13.50	13.75	32.56	23.15	9.94
2543	11.33	14.25	31.06	34.33	6.92	5.97	8.31	8.38	-	-	-	10.00	11.83
2544	14.37	14.67	30.75	10.31	5.12	13.97	12.37	4.50	9.50	13.00	15.50	17.75	9.66
2545	13.25	16.50	28.75	16.16	4.29	6.69	6.90	5.00	-	-	-	-	7.89
2546	16.00	15.13	14.25	12.45	21.60	8.64	6.30	5.59	-	-	-	-	10.15
2547	-	-	17.00	8.06	4.42	6.71	8.12	6.83	6.04	-	-	-	7.13

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2548)

ตารางที่ 8 ราคาทุเรียนพันธุ์ก้านยาวที่เกษตรกรขายได้ในปี 2527-2547

(บาท/กก.)

ปี	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	เฉลี่ย
2527	-	-	-	-	11.17	16.50	-	-	-	-	-	-	13.32
2528	-	-	-	14.67	16.94	18.43	15.28	-	-	-	-	-	16.81
2529	-	-	-	-	16.25	10.22	15.28	-	-	-	-	-	13.88
2530	-	-	-	-	11.03	11.79	17.00	-	-	-	-	-	11.62
2531	-	-	-	55.00	24.75	11.36	23.00	16.75	21.13	-	-	-	24.08
2532	-	-	-	15.00	12.50	15.11	16.84	16.17	24.73	-	-	-	15.86
2533	-	-	-	32.50	15.24	22.36	15.00	20.00	-	-	-	-	20.29
2534	-	-	-	25.00	18.40	17.80	19.00	15.35	-	-	-	-	18.73
2535	-	-	-	15.16	14.38	31.50	17.10	14.80	16.20	-	-	-	18.63
2536	-	-	-	24.00	11.00	10.00	16.55	12.40	24.67	-	-	-	14.69
2537	-	-	-	18.00	13.70	11.97	12.48	11.59	21.31	-	-	-	14.03
2538	-	-	-	14.75	14.42	16.15	16.75	10.95	11.00	-	-	-	14.22
2539	-	-	-	19.00	14.63	25.12	14.98	14.50	14.50	14.50	-	-	17.34
2540	-	-	-	-	18.50	18.94	6.17	14.88	-	-	-	-	15.71
2541	-	-	-	18.00	23.25	17.00	19.12	12.20	9.50	-	-	-	17.56
2542	-	-	-	-	10.17	-	14.17	13.00	14.00	-	-	-	12.23
2543	-	-	-	-	-	-	7.83	9.66	21.44	-	-	-	11.60
2544	-	-	-	-	-	-	10.00	5.62	15.91	-	-	-	9.31
2545	-	-	-	-	-	-	7.66	3.37	11.08	-	-	-	6.47
2546	-	-	-	-	-	-	6.50	12.00	-	-	-	-	9.66
2547	-	-	-	-	-	9.33	8.52	8.00	6.50	-	-	-	8.36

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2548)